

НАПРЯМ 10. МЕДИЧНЕ ПРАВО

ДОСВІД КОРОЛІВСТВА НОРВЕГІЯ У СФЕРІ РЕАЛІЗАЦІЇ ТА ЗАХИСТУ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ

Зима І. Я.

*кандидат медичних наук, доктор наук з державного управління,
доцент, заслужений лікар України,
професор кафедри публічного адміністрування
Міжрегіональної академії управління персоналом
м. Київ, Україна*

Борискін С. А.

*кандидат юридичних наук,
голова Рівненського окружного адміністративного суду
м. Рівне, Україна*

Доволі прогресивним та ефективним у сфері реалізації та захисту осіб з інвалідністю є досвід Королівства Норвегія.

Зокрема, Спеціальний доповідач ООН з питань прав осіб з інвалідністю, за результатами робочого візиту до даної країни, у відповідному Звіті (від 14.01.2020) відзначає якісну правову базу та стратегічну основу Норвегії, схвально оцінює сформовані системи соціального захисту, охорони здоров'я, освіти й інше [7, с. 1-3]. Водночас, Королівство Норвегія займає перші місця серед держав світу за індексом людського та інклюзивного розвитку [8]. Відтак, у цій країні суттєво розвинута економіка, що, у свою чергу, передбачає високий рівень життя для її населення та, відповідно, низький рівень бідності. Стосується окреслена ситуація і безпосередньо осіб з інвалідністю та сфери реалізації їх прав і свобод.

Проте, досить незвичним видається те, що у Норвегії відсутній спеціальний нормативно-правовий акт, який би комплексно регламентував питання забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю. Відповідні питання регулюються низкою інших законодавчих актів, зокрема Законами «Про рівність та боротьбу з дискримінацією», «Про освіту», «Про добробут дітей», «Про опіку», «Про планування та будівництво», «Про соціальні послуги», «Про охорону здоров'я та медичне обслуговування», «Про охорону психічного здоров'я»,

«Про вибори», «Про місцеві органи влади», «Про телерадіомовлення» тощо. З огляду на це, з одного боку, логічним є висновок, що у Королівстві Норвегія сформована міцна правова основа для реалізації та захисту прав і свобод осіб з інвалідністю, а з іншого – можемо констатувати, що такий підхід провокує труднощі правозастосування, а також не може повною мірою охопити інтереси конкретної цільової групи населення.

Разом з цим, державна політика Норвегії щодо реалізації та захисту прав і свобод осіб з інвалідністю, в тому числі й контрольна діяльність органів публічної влади, базуються на концепції абсолютної рівності всіх прав. Тобто, держава створює умови за яких особи з інвалідністю почувають себе захищеними, інтегрованими, повноцінними і рівноправними членами соціуму. Відтак, має пріоритет не окрема сфера життєдіяльності і дотичні до неї галузі, а їх сукупність.

За таких обставин, у Королівстві Норвегія профільним законодавчим актом фактично виступає Закон «Про рівність та боротьбу з дискримінацією», який є комплексним та охоплює усі можливі форми дискримінації. Даний Закон, зокрема, встановлює заборону дискримінації за ознакою інвалідності; закріплює обов'язки для органів публічної влади (щодо профілактики та протидії таким проявам, створення універсального дизайну, забезпечення індивідуального пристосування тощо) та населення, в тому числі і роботодавців (щодо дотримання його положень та виконання); визначає механізми контролю, нагляду й інше [2].

З метою забезпечення дотримання і виконання положень зазначеного вище Закону у Норвегії утворено Антидискримінаційний трибунал, який сприяє режиму законності в країні, створює загально превентивний ефект та здійснює безпосередній розгляд заяв (скарг) про дискримінацію у тих чи інших сферах, зокрема, за ознакою інвалідності. За своїм правовим статусом Антидискримінаційний трибунал до судової гілки влади не відноситься, а є адміністративним органом позасудового захисту прав і свобод, проте, процес розгляду справ про дискримінацію фактично співвідноситься з судових процесом у цивільних справах. Так, Антидискримінаційний трибунал проводить розгляд справ, приймає відповідні рішення, в тому числі про накладення штрафу, стягнення компенсації, відшкодування збитків тощо. У разі якщо одна із сторін не погоджується із рішенням Антидискримінаційного трибуналу, розглянута справа може передаватися до суду першої інстанції для повного судового розгляду [2; 3]. Тобто, у Королівстві Норвегія для осіб з інвалідністю існує реальна альтернатива судовому процесу, яка дозволяє повною мірою захистити свої права та передбачає компенсаційні (відновлювальні) заходи. За таких обставин, вбачається, що Антидискримінаційний Трибунал є показовим

прикладом виваженого інституційного посилення, який має значний потенціал у досліджуваній сфері. Тому, пропонуємо звернути увагу окреслений досвід Норвегії та здійснити заходи щодо його запровадження на території України.

Своєю чергою, діяльність Антидискримінаційного трибуналу підкріплюється Омбудсменом з питань рівності та боротьби з дискримінацією, який, на відміну від попереднього суб'єкта, здійснює активні контрольні-наглядові дії, зокрема національний моніторинг дотримання прав і свобод осіб з інвалідністю. Він також провадить розгляд скарг осіб з інвалідністю про порушення їх прав і, у разі потреби, передає відповідні справи на розгляд Антидискримінаційному трибуналу. При цьому, зазначений Омбудсмен має право діяти від імені окремих осіб з інвалідністю подавати скарги (заяви) про порушення їх прав до цього ж Трибуналу або суду. Додатково цей Омбудсмен уповноважений забезпечувати гармонізацію національного законодавства з Конвенцією ООН про права осіб з інвалідністю [3].

Окрім цього, норвезький Закон «Про рівність та боротьбу з дискримінацією» (ст. 18) встановлює обов'язкові критерії щодо відповідності інформаційно-комунікаційних технологій принципам універсального дизайну. Так, будь-які ІТ-рішення, які застосовуються, використовуються у всіх сферах життєдіяльності мають бути доступними для широкого загалу [2]. При цьому, контроль за дотриманням цих нормативних вимог, здійснює окремий суб'єкт – Агентство з питань державного управління та електронного урядування, яке, у разі виявлення порушень, вправі застосовувати штрафні санкції. Зі свого боку, сприймаємо означене як позитивний досвід, який доцільно перейняти до українського механізму контролю у сфері реалізації та захисту прав і свобод осіб з інвалідністю.

Вимоги універсального (інклюзивного) дизайну, визначені Законом «Про рівність та боротьбу з дискримінацією», стосуються й інших секторів та, закономірно, передбачають існування окремих напрямів контролю. Приміром, у сфері будівництва контроль щодо дотримання критеріїв універсального дизайну деталізується у Законі «Про планування і будівництво» та визначає суб'єктів відповідальних за забезпечення доступності всіх об'єктів фізичного оточення. Так, у відповідному контексті компетенцію мають Міністерство комун і модернізації, Норвезьке управління державного будівництва і власності та офіси губернаторів (здійснюють контроль за муніципалітетами) [5]. Аналогічна секторальна тенденція стосується Міністерства освіти і науки, контрольні повноваження якого деталізуються Законом «Про освіту», Міністерства праці та соціальних справ, якому підзвітні Норвезька інспекція праці та Норвезьке управління праці і соціального забезпечення, контрольна компетенція яких конкретизується

у Законах «Про робоче середовище», «Про соціальне забезпечення», «Про соціальні послуги» тощо.

Окрім цього, контрольно-наглядові повноваження мають:

- а) Уповноважений з прав людини (парламентський омбудсмен), який займається розглядом справ про можливі порушення прав осіб з інвалідністю органами публічної влади [5];
- б) Норвезька національна правозахисна установа, яка здійснює загальний моніторинг дотримання прав людини, дає рекомендації органам публічної влади щодо вдосконалення системи забезпечення прав людини [4]. Зазначені суб'єкти утворені Парламентом Норвегії, однак у своїй діяльності вони незалежні та мають вплив на законодавчий процес. За функціональним призначенням вони у тандемі забезпечують реалізацію парламентського контролю за додержанням прав і свобод людини, в тому числі й осіб з інвалідністю.

Інституційно сфера реалізації та захисту прав і свобод осіб з інвалідністю, окрім наведеного вище, включає Ради у справах осіб з інвалідністю, які обов'язково утворюються на регіональному (губернії) та муніципальному (комуни) рівнях у відповідності до ст. 12 Глави 5 Закону «Про місцеве самоврядування». Такі Ради, у цілому, виконують консультативні функції, однак реалізують і моніторингові повноваження. Додатково, рекомендації, які надаються конкретною Радою мають враховуватися відповідним місцевим органом публічної влади і знаходити своє відображення у локальних нормативних актах [1]. Відтак, вважаємо, що даний досвід Норвегії є досить вдалим і необхідний для вдосконалення вітчизняного механізму контролю у сфері реалізації та захисту прав і свобод осіб з інвалідністю.

Таким чином, у Королівстві Норвегія контроль органів публічної влади у досліджуваній сфері перебуває на якісно-високому рівні, хоча регламентується диференційовано низкою нормативно-правових актів. Сформована інституційна система охоплює усі ключові сфери та сприймається нами як така, що здатна повною мірою забезпечувати права і свободи осіб з інвалідністю. Проведений аналіз іноземного досвіду цієї держави дозволив виокремити прогресивні аспекти, які вирізняються на фоні інших країн і можуть бути запроваджені на території України.

Література:

1. Lov om kommuner og fylkeskommuner (kommuneloven), 22.06.2018 (Ikrafttredelse 01.11.2019, 01.01.2020, 03.10.2019, 01.01.2021). URL: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2018-06-22-83>

2. Lov om likestilling og forbud mot diskriminering (likestillings- og diskrimineringsloven), 16.06.2017 (Ikrafttredelse: 01.01.2018). URL: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2017-06-16-51>
3. Lov om Likestillings- og diskrimineringsombudet og Diskrimineringsnemnda (diskrimineringsombudsloven), 16.06.2017 (Ikrafttredelse 01.01.2018). URL: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2017-06-16-50>
4. Lov om Norges nasjonale institusjon for menneskerettigheter, 01.07.2015. URL: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2015-05-22-33>
5. Lov om planlegging og byggesaksbehandling (plan- og bygningsloven), 27.06.2008 (Sist endret fra 01.01.2021). URL: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2008-06-27-71>
6. Lov om Stortingets ombudsmann for forvaltningen (sivilombudsmannsloven), 01.10.1962 (Sist endret fra 01.01.2020). URL: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1962-06-22-8>
7. Report of the Special Rapporteur on the Rights of Persons with Disabilities on her visit to Norway (A/HRC/43/41/Add.3), 14.01.2020. URL: <https://undocs.org/en/A/HRC/43/41/Add.3>
8. The World Bank – Norway. URL: <https://data.worldbank.org/country/norway>